

ลักษณะเด่นในกลอนลำมหาชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดีและฉบับอินตา กวีวงศ์

The Dominant Feature as Appeared in Lam Mahachat Written by
Sor.Thamphakdee's Version and Inta Kawewong's Version

วารangkana Sensom¹/ โกวิตย์ พิมพวง²/ เมธาวี ยุทธพงษ์ธาดา³

Warangkana Sensom / Kowit Pimpuang / Methawee Yuttapongtada

^{1,2,3}สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Thai Language Program, Faculty of Humanities, Kasetsart University

Received: September 17, 2019

Revised: August 21, 2020

Accepted: August 24, 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะเด่นในกลอนลำมหาชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดีและฉบับอินตา กวีวงศ์ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาลักษณะเด่นในกลอนลำมหาชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดีและฉบับอินตา กวีวงศ์ และ 2) เพื่อเปรียบเทียบลักษณะเด่นในกลอนลำมหาชาติทั้งสอง การศึกษานี้เก็บข้อมูลจากกลอนลำมหาชาติ ฉบับละ 18 กัณฑ์ ในลำมหาชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดีและฉบับอินตา กวีวงศ์ ผลการศึกษาพบว่า กลอนลำมหาชาติทั้งสองฉบับ มีลักษณะเด่นด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) วัสดุที่ใช้ในการตีพิมพ์ ฉบับ ส.ธรรมภักดี พิมพ์ลงในใบลาน ส่วนฉบับอินตา กวีวงศ์ ตีพิมพ์เป็นหนังสือ 2) เนื้อหา กลอนลำมหาชาติทั้งสองฉบับมีเนื้อหามาจากแหล่งที่มาเดียวกัน คือ เวสสันดรชาดก จากมหานิบาตชาดก แต่ฉบับอินตา กวีวงศ์ เพิ่มเติมรายละเอียดจากอีกฉบับ และมีลักษณะการเขียนใกล้เคียงกับสมัยปัจจุบัน และ 3) การใช้ภาษา ฉบับ ส.ธรรมภักดี เขียนคำอ่านในรูปของภาษาบาลีตามต้นฉบับ ตามแบบคำประพันธ์ที่เรียกว่า คาถา และใช้สำนวนภาษาเก่า ส่วนฉบับอินตา กวีวงศ์ เขียนสะกดคำตาม

อักษรวิไทยเพื่อให้สะดวกในการอ่าน และมีสำนวนภาษาใหม่ เพราะแต่งหลังฉบับ ส.ธรรมภักดี และสร้างความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวไม่ให้ซ้ำกับฉบับ ส.ธรรมภักดี

คำสำคัญ: ลักษณะเด่น, กลอนลำมหาชาติ, ส.ธรรมภักดี, อินตา กวีวงศ์

Abstract

Through analytical study of the dominant feature as appeared in Lam Mahachat of Sor.Thamphakdee's version and Inta Kaweewong's version, the objectives of this study were 1) to study the dominant feature as appeared in Lam Mahachat written by Sor.Thamphakdee's version and Inta Kaweewong's version, and 2) to compare the dominant feature as appeared in both of Lam Mahachat. Data in this study were collected from Klom Lam texts of Lam Mahachat totally 18 chapters of each Lam Mahachat. It was found that Klom Lam texts of Lam Mahachat in both versions have the dominant feature in various aspects namely: 1) Regarding writing materials, a version of Sor. Thamphakdee was written in palm leave, but Inta Kaweewong's version is published as a book. 2) The content of Klom Lam texts of both Mahachat is derived from the same source; The Vessantara Jataka from Mahanibat Jataka, meanwhile Inta Kaweewong's version added more details from another edition and writing style was similar to the modern times. 3) Regarding the language use, many words in the form of Pali as the original were written in Sor.Thamphakdee's version according to the verses form called Gatha, and the old language was used as well. But writing and spelling words according to standard Thai characters in order to be easy to read and with modern style of writing were employed in Inta Kaweewong's version because it was composed after

Sor.Thamphakdee's version and it created its uniqueness in order to make a different thing from Sor.Thamphakdee's version.

Keywords: dominant feature, Lam Mahachat, Sor.Thamphakdee, Inta Kaweewong

บทนำ

วรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางภาษาที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ซึ่งวรรณกรรมอีสานมีหลายลักษณะ โดย Punnotok (1981: 33) แบ่งลักษณะของวรรณกรรมอีสานไว้ว่า “แบ่งตามลายลักษณ์อักษร เป็นวรรณกรรมร้อยแก้ว และร้อยกรอง แบ่งตามลักษณะเนื้อเรื่อง ได้แก่ วรรณกรรมพุทธศาสนา วรรณกรรมประวัติศาสตร์ วรรณกรรมคำสอน วรรณกรรมนิทาน และวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด”

วรรณกรรมพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในประเภทของวรรณกรรมอีสานซึ่งแบ่งตามลักษณะ เนื้อเรื่องโดยอาศัยเนื้อหาสาระหรือหลักธรรมของศาสนา เพื่อใช้ในการอบรมสั่งสอนให้ผู้อ่านเข้าใจ เกิดความศรัทธาในพระพุทธรศาสนา ทั้งนี้จึงเป็นเหตุให้ปรากฏวรรณกรรมพุทธศาสนาขึ้น ดังที่ Punnotok (1981: 136) กล่าวไว้ว่า

ด้วยความศรัทธาเชื่อมั่นในพระพุทธรศาสนา ทำให้เกิดวรรณกรรมพุทธศาสนาหลายเรื่อง เช่น ตำนานพระพุทธรศาสนา ตำนานปูชนียสถาน โดยเฉพาะชาดก มีการนำเรื่องราวจากชาดกไปแต่งเป็นร้อยกรองจารึกลงในใบลาน ซึ่งเรียกว่า หนังสือผูก การฟังชาดกนี้ ชาวอีสานถือเป็นประเพณีสำคัญในปีหนึ่ง ๆ จะต้องทำบุญเพื่อฟังเทศน์มหาชาติ หรือที่เรียกว่า บุญพระเวสหนึ่ครั้ง ซึ่งทำกันในวันแรมเดือน 3 – 4 โดยมีความเชื่อว่าหากฟังครบ 13 กัณฑ์ให้จบในวันเดียวจะได้กุศลแรงกล้า แม้ปรารถนาจะพบพระศรีอริย์ในอนาคตกัณฑ์ได้ ถ้าปีใดไม่ทำบุญมหาชาติภายในวัดของตนก็จะเกิดความเดือดร้อนอย่างใดอย่างหนึ่ง มีเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น

เหตุนี้ ประเพณีการทำบุญมหาชาติประจำภาคอีสานจึงนิยมทำกันทุก ๆ ปี จนถึงทุกวันนี้ เมื่อทำแล้วก็ต่างดีใจ เสมือนคุ้มป้องกันภัยพิบัติได้ ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดมหาชาติสำนวนอีสานหลายสำนวน หลายฉบับ แต่ละวัดแต่ละจังหวัด ต่างก็ใช้ฉบับของวัดตนเองหรือคัดลอกกันมา การคัดลอกนี้อาจจะมีการเพิ่มเติมเสริมแต่งบ้าง หรือย่อให้สั้นบ้าง หรือแต่งสำนวนใหม่บ้าง ซึ่ง ต้นฉบับเดิมนั้นน่าจะคัดลอกมาจากราชาธิของอาณาจักรลานช้างโบราณ และคนไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ยึดถือใช้กันต่อมา

ในงานวิจัยส่วนใหญ่พบว่าผู้ศึกษามหาชาติอีสานจะศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับการใช้ภาษา วรรณศิลป์ และวัฒนธรรม และอีกลักษณะหนึ่งคือศึกษาเปรียบเทียบบมหาชาติอีสานกับสำนวนภาคกลาง หรือเปรียบเทียบกับฉบับที่เป็นภาษาอื่น เช่น ภาษาเขมร ภาษาลาว เพื่อเปรียบเทียบต้นฉบับต่าง ๆ ในการหาความถูกต้องของต้นฉบับเดิม ผู้วิจัยจึงได้พิจารณาคัดเลือกมหาชาติสำนวนอีสาน จำนวน 2 ฉบับ คือ ลำมหาชาติ (เทศน์เวสสันดรชาดกภาคอีสาน) ฉบับโบราณ ของ ส.ธรรมภักดี และลำมหาชาติ ฉบับหนังสือ ของอินตา กวีวงศ์ ที่มีความต่างสมัย แต่มีความคล้ายคลึงในการใช้ภาษาแต่ละบริบท

เมื่อพิจารณาจากความเป็นมาของเอกสารทั้งสองฉบับนี้ พบว่าเป็นเอกสารที่ผ่านการปริวรรตอักษรธรรมจากโบราณ เป็นอักษรไทย โดยอาศัยการศึกษาคำศัพท์จากวรรณกรรมโบราณ วรรณกรรมท้องถิ่น รวมทั้งภาษาท้องถิ่นที่ยังปรากฏใช้อยู่เพื่อให้สามารถรู้ความหมายของศัพท์โบราณ ได้ถูกต้อง ซึ่งเอกสารฉบับแรก คือ ลำมหาชาติ ฉบับโบราณ ของ ส.ธรรมภักดี โดย Punnotok (1981: 140) อธิบายถึงประวัติความเป็นมาของลำมหาชาติฉบับนี้ไว้ว่า “เป็นเรื่องวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา อยู่ใน ‘ทศชาติ’ หรือเรียกกันว่า พระเจ้าสิบชาติ ต้นฉบับเดิมเขียนเป็นภาษาบาลี แบบคำประพันธ์ที่เรียกว่า คาลา รวมเบ็ดเสร็จมี 1,000 คาลา”

ส่วนลํ้ามหาชาติ ฉบับของอินตา กวีวงศ์ (Kaweewong, 2005: Preface) ผู้แต่ง
ได้อธิบายความเป็นมาของลํ้ามหาชาติไว้ว่า

เป็นของนักปราชญ์ชาวอีสานแต่งไว้ตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ เดิมเป็นอักษร
ขอม อักษรลาว อักษรธรรม คำอีสานล้วน ๆ สำนวนสำเนียงเป็นเสียงของไทย
อีสาน เขาใช้เหล็กจางลงใส่ใบลาน คนอีสานโบราณอ่านได้

คนสมัยใหม่อ่านไม่ออก จึงนำมาพิมพ์เป็นตัวหนังสือไทยใส่ใบลาน
ใช้เทศน์ในงานบุญสะเทวด เทศน์มหาชาติประจำปี ถือเป็นประเพณีสืบมาจน
ตลอดทุกวันนี้ และยังจะสืบต่อไปอีกนานเท่านาน

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะการใช้ภาษาของลํ้ามหาชาติทั้งสองฉบับ เป็นเบื้องต้น
พบว่าฉบับของ ส.ธรรมภักดีเขียนคำอ่านในรูปของภาษาบาลีตามแบบคำประพันธ์ที่
เรียกว่า คาถา ส่วนฉบับของอินตา กวีวงศ์ นั้น มีการนำเสนอด้วยการเขียนสะกดคำตาม
อักษรวิธีไทยเพื่อให้สะดวกในการอ่าน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผุสฺสตี วรวิณณาเกติ (Thamphakdee, 1961: 3)

ผุสสะตีวะระวิณณาเกติ (Kaweewong, 2005: 35)

จากความเป็นมาของวรรณกรรมมหาชาติอีสานและข้อสังเกตต่าง ๆ ของ
ลักษณะการใช้ภาษาทั้งสองฉบับข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าฉบับ ส.ธรรมภักดีและ
ฉบับอินตา กวีวงศ์ มีความเหมือนกันในตัวท เนื่องจากมีแหล่งที่มาเหมือนกัน คือ
เวสสันดรชาดก จากมหานิบาตชาดก

ในเบื้องต้นจะสังเกตเห็นได้ว่าลักษณะเด่นของฉบับ ส.ธรรมภักดี คือ เป็น
สำนวนเก่าแปลมาจากต้นฉบับเดิมที่เขียนเป็นภาษาบาลี พิมพ์ลงใบลานเมื่อปี พ.ศ.
2504 ซึ่งเปรียบเสมือนฉบับกลางที่ได้รับความนิยมในการนำไปเทศน์ในภาคอีสาน

ในขณะที่ฉบับอินตา กวีวงศ์ มีลักษณะเด่นที่มีสำนวนภาษาใหม่และรายละเอียดที่ใกล้เคียงกับยุคสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีการพิมพ์ในรูปแบบหนังสือเมื่อปี พ.ศ. 2548 ทำให้มีความแตกต่างกันที่ช่วงเวลาในการเขียน อีกทั้งผู้แต่งยังเป็นนักประพันธ์วรรณกรรมอีสานและเป็นศิลปินแห่งชาติด้านวรรณศิลป์ด้วย

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจเพื่อศึกษาลักษณะเด่นในกลอนลำมหาชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดีและฉบับอินตา กวีวงศ์ อันจะเป็นประโยชน์แก่วงวิชาการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบลักษณะเด่นในกลอนลำมหาชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดีและฉบับอินตา กวีวงศ์

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาลักษณะเด่นที่ปรากฏในกลอนลำมหาชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดี พิมพ์ลงในใบลาน พ.ศ. 2504 และฉบับอินตา กวีวงศ์ พิมพ์ในรูปแบบหนังสือ พ.ศ. 2548 ฉบับละ 18 กัณฑ์ โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบในด้านวัสดุที่ใช้ในการตีพิมพ์ เนื้อหา และการใช้ภาษา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมหาชาติสำนวนอีสาน กลอนลำมหาชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดีและฉบับอินตา กวีวงศ์
2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวบทกลอนลำมหาชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดี และฉบับอินตา กวีวงศ์ ฉบับละ 18 กัณฑ์
3. วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะเด่นในกลอนลำมหาชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดีและฉบับอินตา กวีวงศ์ ในด้านวัสดุที่ใช้ในการตีพิมพ์ เนื้อหา และการใช้ภาษา

ผลการวิจัย

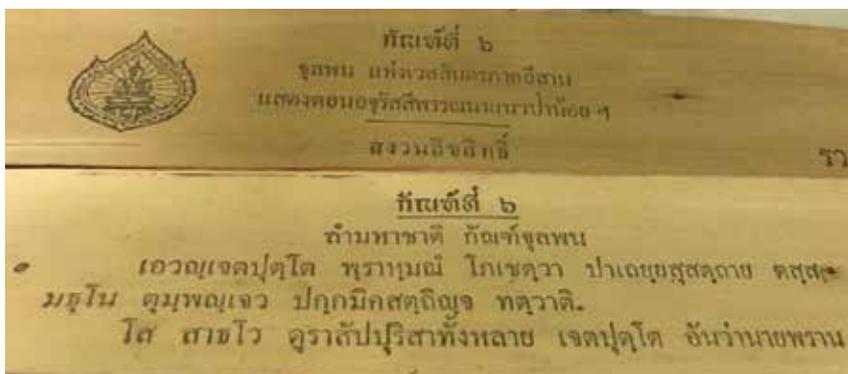
1. วัสดุที่ใช้ในการตีพิมพ์

การนำเสนอวรรณกรรมหรืองานประพันธ์ต่าง ๆ มีหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบวัสดุพิมพ์ เช่น หนังสือ สิ่งพิมพ์ จุลสาร หรืออาจอยู่ในรูปวัสดุ ไม้ตีพิมพ์ ได้แก่ โสตทัศนวัสดุ อาทิ แผ่นเสียง แถบบันทึกเสียง โดยกลอนลำहाชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดีและฉบับอินตา กวีวงศ์ มีการนำวรรณกรรมถ่ายทอดงานเขียนออกมาเป็นตัวอักษร โดยบันทึกในใบลาน และรูปแบบหนังสือ ซึ่งทำให้เห็นลักษณะเด่นของกลอนลำहाชาติทั้งสองฉบับ ดังนี้

1.1 กลอนลำहाชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดี

กลอนลำहाชาติฉบับ ส.ธรรมภักดี มีการนำเสนอวรรณกรรมในรูปแบบของใบลาน แต่ไม่ใช่ลักษณะการจารที่ใช้เหล็กแหลมเขียนลงบนใบลานหรือศิลาเพื่อให้เป็นตัวหนังสือ หากแต่เป็นการใช้นวัตกรรมการพิมพ์ลงบนใบลาน โดย Yupho (2524: 5) ได้อธิบายลักษณะของลำहाชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดี ไว้ว่า

เป็นคัมภีร์ของสำนักพิมพ์ ส.ธรรมภักดี ชื่อว่า ลำहाชาติ เทศน์เวสสันดร ชาติภคกาสาน (1961) บันทึกด้วยอักษรไทย ลงในใบลาน ฉบับดังกล่าวแพร่หลายและได้รับความนิยมอย่างมาก ทุกวัดที่มีการเทศน์มหาชาติแบบโบราณอยู่จะใช้ฉบับดังกล่าวเป็นสำคัญ เนื่องจากบันทึกด้วยตัวอักษรไทย ปัจจุบัน ผู้เทศน์อ่านออก และพระสงฆ์ทุกวัดจะมีไว้ประจำวัดของตนเองด้วย

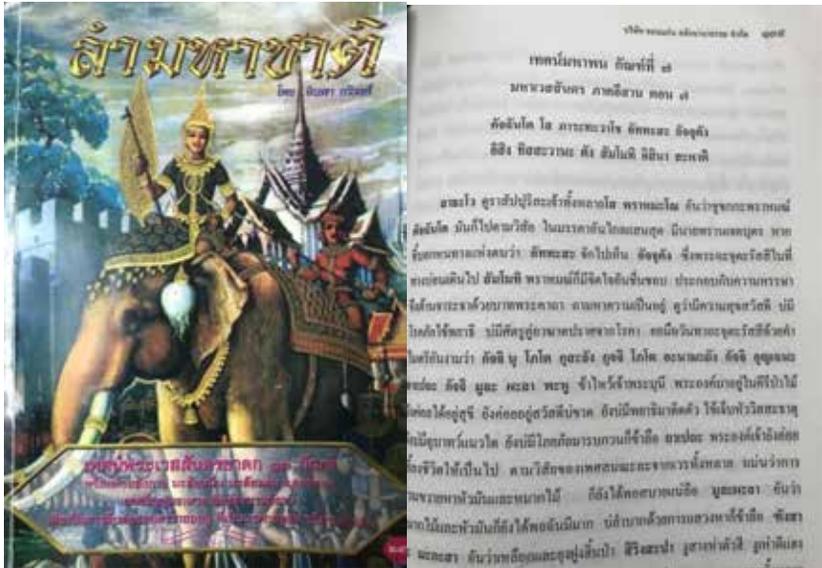

ภาพที่ 1: ตัวอย่างกลอนลำหาชาติ ฉบับ ส.ธรรมกัทธิ ฉบับโบราณ

1.2 กลอนลำหาชาติ ฉบับอินตา กวีวงศ์

กลอนลำหาชาติฉบับ อินตา กวีวงศ์ มีการนำเสนอวรรณกรรมในรูปแบบการตีพิมพ์เป็นหนังสือ โดย Thammawat (2013: 3) ได้กล่าวถึง การถ่ายทอดผลงานในรูปแบบหนังสือของอินตา กวีวงศ์ ว่า

ร้านคลังนานาธรรมตั้งโรงพิมพ์คลังนานาวิทยา โดยมีจุดประสงค์เพื่อพิมพ์หนังสือจำหน่าย หนังสือในกลุ่มนี้ผู้จัดการโรงพิมพ์มีความเห็นว่ควรนำมาแต่งเป็นคำกลอนภาคอีสานให้เหมาะสมกับชนชาวอีสาน จึงจ้างผู้มีความรู้ความสามารถด้านศิลปะการประพันธ์เป็นนักเขียนประจำสร้างสรรค์งานเขียนทั้งสามแนว เช่น กรม กิ่งแก้ว (ก. กิ่งแก้ว ป.) อินตา กวีวงศ์ (อ.กวีวงศ์)

ภาพที่ 2: ตัวอย่างกลอนลำहाขาคติ ฉบับอินตา กวีวงศ์ ฉบับหนังสือ

จากการใช้วัสดุในการตีพิมพ์วรรณกรรมกลอนลำहाขาคติฉบับ ส.ธรรมภักดี และฉบับอินตา กวีวงศ์ แสดงให้เห็นถึงความต้องการในการนำเสนอของผู้เขียนที่ สะท้อนออกมาในลักษณะของเอกสารที่ใช้เผยแพร่ โดยฉบับ ส.ธรรมภักดี พิมพ์ขึ้นใน ปี พ.ศ. 2504 บันทึกลงในใบลานที่ในสมัยก่อนเนื้อเรื่องที่จารลงบนใบลาน ส่วนใหญ่ เป็นพระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสูงสุดของ พระพุทธศาสนา เมื่อจดจารลงบนใบลานก็ทำให้คัมภีร์ใบลานเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องเก็บ รักษาไว้อย่างดีในที่อันควรและต้องทะนุถนอมเป็นพิเศษ ดังนั้นการที่ฉบับ ส.ธรรม ภักดีนำใบลานมาใช้เป็นวัสดุในการพิมพ์ก็เพื่อเป็นการอนุรักษ์ความเป็นไทยให้แก่คน รุ่นหลังได้เรียนรู้ความเป็นมาของบรรพบุรุษตั้งแต่อดีต อีกทั้งเป็นการสร้างเอกลักษณ์ เฉพาะตัวให้เห็นว่าเอกสารมีลักษณะโบราณ ควรค่าแก่การศึกษา

ส่วนฉบับอินตา กวีวงศ์ จัดพิมพ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2548 ด้วยการตีพิมพ์เป็นหนังสือหรือตำรา โดยมีรูปแบบตามลักษณะหนังสือปัจจุบันที่ประกอบด้วยคำนำ สารบัญ เนื้อหาภายในเล่ม เพื่อสะดวกในการอ่านและนำไปใช้ในโอกาสต่างๆ

ดังนั้นในด้านการใช้วัสดุในการตีพิมพ์วรรณกรรมของฉบับ ส.ธรรมกถึกดี และฉบับอินตา กวีวงศ์ จึงแสดงให้เห็นว่ามีการบันทึกเรื่องราวของกลอนลำมหาชาติ ด้วยลักษณะที่แตกต่างกันในเรื่องของวัสดุการพิมพ์ และแนวคิดในการเผยแพร่ โดยฉบับ ส.ธรรมกถึกดี คงของเดิมไว้เพื่อเป็นการรักษาคุณค่าของโบราณไม่ให้ลบลบกันไป ส่วนฉบับอินตา กวีวงศ์ ส่วนฉบับอินตา กวีวงศ์ มีการตีพิมพ์เป็นหนังสือในการจำหน่าย เพื่อง่ายต่อการอ่านและการเก็บรักษา

2. เนื้อหา

กลอนลำมหาชาติ ฉบับ ส.ธรรมกถึกดีและฉบับอินตา กวีวงศ์ เป็นวรรณกรรมศาสนา เพื่อโน้มน้าวใจให้เชื่อและปฏิบัติตาม รวมทั้งเกิดความรู้สึกศรัทธาในพระพุทธศาสนา ดังนั้นจึงยังมีการสืบทอดคำสอน โดยมีรายละเอียดในด้านเนื้อหาและรูปแบบคำประพันธ์ที่ไม่ต่างไปจากเดิมมากนัก เนื่องจากมีแหล่งที่มาเดียวกัน คือ เวสสันดรชาดก จากมหานิบาตชาดก หากแต่มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับผู้อ่านตามยุคสมัยและมุ่งเน้นความเข้าใจง่าย อันจะส่งผลต่อการอนุรักษ์วรรณกรรมให้คงอยู่แก่คนรุ่นหลัง ดังที่ Punnotok (1979: 136) กล่าวไว้ว่า

ประเพณีการทำบุญมหาชาติประจำภาคอีสานจึงนิยมทำกันทุก ๆ ปี จนถึงทุกวันนี้ เมื่อทำแล้วก็ต่างจิตใจ เสมือนคุ้มป้องกันภัยพิบัติได้ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดมหาชาติสำนวนอีสานหลายสำนวน หลายฉบับแต่ละวัดแต่ละจังหวัด ต่างก็ใช้ฉบับของวัดตนเองหรือคัดลอกกันมา การคัดลอกนี้อาจจะมีการเพิ่มเติมเสริมแต่งบ้าง หรือย่อให้สั้นบ้าง หรือแต่งสำนวนใหม่บ้าง ซึ่งต้นฉบับเดิมนั้นน่าจะคัดลอกมาจากราชธานีของอาณาจักรลานช้างโบราณ และคนไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ยึดถือใช้กันต่อมา

ลักษณะเด่นที่สำคัญของมหากาฬสำนวนอีสานที่แตกต่างจากมหากาฬภาคอื่น ๆ ที่ปรากฏทั้งในกลอนลำมหากาฬ ฉบับ ศ.ธรรมภักดีและฉบับอินตาทวีวงศ์ คือ มีกัณฑ์สังฆาษ อันแสดงบอกอายุพระพุทธรูปศาสนาที่ล่วงแล้ว กัณฑ์มาลัยหมั่น แสดงเรื่องพระมาลัยขึ้นไปสนทนากับพระศรีอริย์ และกัณฑ์มาลัยแสน แสดงเรื่องพระมาลัยขึ้นไปสนทนากับพระศรีอริย์ ซึ่งสะท้อนความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับเรื่องนรก สวรรค์ เทวดา กฎแห่งกรรม รวมถึงอิทธิฤทธิ์ของบุคคล ดังตัวอย่างที่พระมาลัยลาพระศรีอริย์เพื่อลงมาโปรดมนุษย์ และยังพบว่ามีการแยกกัณฑ์กุมารเป็นกุมารต้นและกุมารปลายด้วย จึงทำให้มีเนื้อหาทั้งหมด 18 กัณฑ์ ซึ่งแตกต่างจากมหากาฬฉบับกลางที่มี 13 กัณฑ์

ความแตกต่างของเนื้อหา พบว่า กลอนลำมหากาฬ ฉบับ ศ.ธรรมภักดี มีเนื้อหาที่แปลมาจากต้นฉบับที่เป็นภาษาบาลีเป็นหลัก จึงไม่ได้มีการเติมแต่งหรือเพิ่มเติมรายละเอียดจากเดิม ซึ่งแตกต่างจากฉบับอินตาทวีวงศ์ ที่ผู้แต่งเป็นนักประพันธ์วรรณกรรมและเพลง ประกอบกับกลอนลำมหากาฬทั้งสองฉบับมีระยะเวลาในการแต่งคนละสมัย ผู้แต่งรุ่นหลังจึงสร้างสรรค์เนื้อหาให้มีรายละเอียดที่สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมกับสังคมเป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้แต่งเพื่อถ่ายทอดให้เห็นสภาพต่าง ๆ ควบคู่กับกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตารางที่ 1

ตัวอย่างเนื้อหาในกลอนลำहाชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดีและฉบับอินตา กวีวงศ์

ส.ธรรมภักดี	อินตา กวีวงศ์
แม่ก็ไปชูดเอามันอยู่ยักหยั่น เหง้าบัว	แม่หากไปเที่ยวล่องหิมพานต์ไปหา
ปั้นตมทราย มักมีหลายสะสอน มัน	ห้วยมันบ่ได้ขาด ไปหาหมากหาดกินนัว
อ่อนอ่อนกินหวาน แม่ออกไ้ก็้นำเอา	ไปหาหมากบัวกินง่าย ทั้งฝ้ายห้วยมัน
มา ผลา หมากทันแลหมากพอก	แข่ง หมากสุกแดงหมากพีฝ่วน หมาก
ทั้งหมากกอกแม่ก็นำเอามา เพื่อฮักษา	ทันและหมากพอก หมากกอกและ
สองปุตตาลูกน้อย กับทั้งพระยอดสร้อย	หมากนาว หมากนมสาวหมากตีนตั้ง
แขนขวัญแลปู่เอย	เกิดตามฝั่งแม่น้ำหมากแขว หมากเล็บ
กัณฑ์มหาราช: หน้าลานที่ 10	แมวและหมากค้อ หมากก่อและหมาก
	ไฟ แม่ก็ไปหาทุกคำ
	เทศน์มหาราช: 217

จากตารางที่ 1 กลอนลำहाชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดีและฉบับอินตา กวีวงศ์ พบว่ามีชนิดของผลไม้ที่เหมือนกันคือ หมากทัน หมากพอก และหมากกอก ขณะเดียวกันฉบับอินตา กวีวงศ์ ก็มีการเพิ่มเติมชนิดของผลไม้ฮักษาอีกหลายอย่างนอกเหนือจากฉบับ ส.ธรรมภักดี ได้แก่ หมากหาด มันแขง หมากพีฝ่วน หมากนมสาว หมากตีนตั้ง หมากแขว หมากเล็บแมว หมากค้อ หมากก่อ และยังมีผลไม้ที่อื่นๆ ที่พบได้ทั่วไปในทุกภูมิภาค ได้แก่ มะนาว หมากบัว หมากไฟ

นอกจากนั้นเนื้อหาในบางตอน ได้แก่ ตอนจบของเทศน์นครกัณฑ์ในฉบับอินตา กวีวงศ์ ได้บรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในการฟังเทศน์มหาชาติ โดยการบอกให้ผู้ฟังตั้งใจทำความเพียร และหาเครื่องเคารพบูชาอัน ได้แก่ รูป

เขียน ให้ได้พันจีน แล้วไปทำบุญพระเวส แต่ฉบับ ส.ธรรมภักดีกลับไม่ปรากฏ
รายละเอียดนี้ ความว่า

“ท่านทั้งหลายไปทางหน้า จงตั้งท่าทำความเพียร หารูปเขียนมา
หลายหลาก หาให้มากได้พอพัน ให้พากันเอาบุญพระเวส ฟังเทศน์มหาชาติทุกปี”

ดังนั้นในด้านเนื้อหาของกลอนลำหาชาติทั้งสองฉบับ จึงแสดงให้เห็น
ลักษณะเด่นที่ปรากฏอย่างชัดเจนของฉบับอินตา กวีวงศ์ในการเพิ่มเติมรายละเอียด
นอกเหนือจากฉบับ ส.ธรรมภักดีในบางบริบท แต่กระนั้นก็ไม่ได้ทำให้สูญเสียแก่น
เรื่องและไม่ได้มีเนื้อหาที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิม

3. การใช้ภาษา

กลอนลำหาชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดีและฉบับอินตา กวีวงศ์ มีลักษณะ
เด่นในการใช้ภาษาที่แตกต่างกัน โดยการใช้บทตั้งด้วยภาษาบาลี ฉบับ ส.ธรรมภักดี
เขียนคำอ่านในรูปของภาษาบาลีตามต้นฉบับ ตามแบบคำประพันธ์ที่เรียกว่า คาถา ส่วน
ฉบับอินตา กวีวงศ์ เขียนสะกดคำตามอักขรวิธีไทยเพื่อให้สะดวกในการอ่าน รวมไปถึง
การใช้ภาษาที่แสดงภาพความต่างยุคสมัยอย่างชัดเจน ดังตัวอย่างในฉบับ ส.ธรรมภักดี
กล่าวว่า “*ดูราเจ้าเสนาบ่ดีฝูงฉลาด*” ซึ่งคำว่า “เสนา” เป็นคำโบราณ หมายถึง
ข้าราชการฝ่ายทหาร ในขณะที่ฉบับอินตา กวีวงศ์ กลับมีคำที่แสดงตำแหน่งในปัจจุบัน
คือ “*ทั้งทหารและตำรวจ ทุกหมวดทุกกรมกอง*”

นอกจากนั้น ฉบับอินตา กวีวงศ์ ยังใช้ภาษาถิ่นในการเรียกชื่อประเพณีตามชื่อ
เรียกของภาคอีสานว่า “บุญสะเทวด ในขณะทีฉบับ ส.ธรรมภักดี กล่าวถึงชื่อประเพณี
เทศน์มหาชาติโดยใช้ตามชื่อเรียกทั่วไปว่า “มหาชาติ”

สิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงลีลาการใช้ภาษาของผู้แต่งฉบับอินตา กวีวงศ์
ที่สร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวไม่ให้ซ้ำกับฉบับแรก คือ ลักษณะการออกเสียงภาษาถิ่น
อีสานที่ต่างกับฉบับ ส.ธรรมภักดี

ตารางที่ 2

ตัวอย่างเนื้อหาในกลอนลำहाชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดีและฉบับอินตา กวีวงศ์

ส.ธรรมภักดี	อินตา กวีวงศ์
สาครโร น้ำสมุทรสาครก็ข้ามเขือกเขือกตี	สาครโร น้ำสมุทรสุดสาครท่อน
ฟอง นองระลอกเป็นข้าวตอกดอกไม้	ข้ามเขือกเขือกตีฟอง ลอกระนองฟองตี
บุชา	ฟาดเกิดเป็นดอกไม้้อาจบุชา
กัณฑ์หิมพานต์: หน้าลานที่ 6	เทศน์หิมพานต์: 53

จากตารางที่ 2 ในข้อความว่า “ข้ามเขือกเขือก” ซึ่งคนอีสานท้องถิ่นต่าง ๆ ใช้การอ่านออกเสียงสระเอือตามเสียงสระในภาษาไทยมาตรฐาน แต่ด้วยบริบทพื้นที่ในท้องถิ่นของจังหวัดขอนแก่นซึ่งเป็นภูมิลำเนาของผู้เขียนฉบับอินตา กวีวงศ์ จึงออกเสียงสระต่างออกไปจากสระเอือเป็นสระเอีย ดังความว่า “ข้ามเขียกเขียก” แต่มีความหมายเหมือนกัน คือ โกลาหล, วุ่นวาย, กำเริบ, ห้วนไหว

หรือแม้แต่การปรับเปลี่ยนความเปรียบในเรื่องให้มีความแตกต่างกันกับอีกฉบับ โดยฉบับ ส.ธรรมภักดี ใช้ว่า “เหมือนดั่งคชราชโตลงมัน” แต่ฉบับอินตา กวีวงศ์ กลับเปลี่ยนเป็น “เหมือนดั่งมฤคราชถึกศรพิษ” ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3

ตัวอย่างเนื้อหาในกลอนลำहाชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดีและฉบับอินตา กวีวงศ์

ส.ธรรมภักดี	อินตา กวีวงศ์
ก็เกิดมีแก่พระเวสสันดรระวระกษัตริย์ตน	อันว่าความโศกเต็มกำลัง อุปบั้นนัง
วิเศษ เหตุผารกแข็งลูกฮักฮักคะเสนหา	ก็เกิดมีแก่องค์พระเวส เหตุที่ว่าลูกฮัก
หทัย อันว่า พระราชฤทัย อุนหือ อโหสิ	ฮักคะเสนหา เข้ากราบลาในที่อันใกล้
ก็เป็นฮ้อนสุดขนาด อสกุ โคนุโศ เจ้าบ	หะทะยัง อุนหัง พระบาทให้ฮ้อนเฮง

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ส.ธรรมภักดี	อินตา กวีวงศ์
<p>อาจจกตำรงทะรงตนอยู่ได้ยังวิโยคทุกข์ อุกขลุกกัถวลในใจบ่ขาด เหมือนดั่ง คุชราชโตลงมัน ผิว่าบ่ตั้งนั้น เหมือนดั่ง พระจันทร์อันสดใสงามสุดขนาด ท่อ เข้าลูอำนาจแห่งราหูตัวดำ ๆ กัณฑ์กุมารปลาย: หน้าลานที่ 5</p>	<p>ในพระทัย สดคหัวใจสุดขนาด อะ โสภโกโณโต เจ้าก็บ่อาจทะรงตนอยู่ ได้ อะ โหสิ เกิดความทุกข์กัถวลใจบ่ ได้ขาด <u>เหมือนดั่งมฤคราชฤคิครพิษ</u> กิดไปยั้งกัถวลกัถวลกัถวลพระทัย เหมือน พระจันทร์อันสดใสงามสะพาด ท่อว่า ลูอำนาจแห่งราหู ดูว่ามีดคำค้ำบ่เห็น หน เทศน์กุมารปลาย: 168</p>

ดังนั้นการใช้ภาษาจึงมีความเกี่ยวข้องกับช่วงเวลาในการแต่ง เนื่องจากฉบับอินตา กวีวงศ์ แต่งขึ้นหลังฉบับ ส.ธรรมภักดี จึงอาจเกิดจากการศึกษา เลียนแบบ แล้วคงสำนวนเดิม หรือแต่งสำนวนขึ้นใหม่บางส่วน เพื่อสร้างความแตกต่างของงานประพันธ์ และให้สอดคล้องกับยุคสมัย รวมทั้งใช้ภาษาที่คนรุ่นหลังเข้าใจง่าย อันจะส่งผลต่อเข้าถึงวรรณกรรมพระพุทธศาสนาได้มากยิ่งขึ้น

อภิปรายผล

บทความนี้ผู้วิจัย ได้ศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะเด่นในกลอนลำहाชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดีและฉบับอินตา กวีวงศ์ ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ว่าทั้งสองฉบับมีลักษณะเด่นในด้าน 1) วัสดุที่ใช้ในการตีพิมพ์ ฉบับ ส.ธรรมภักดี มีการบันทึกลงในใบลานเพื่อคงของเดิมไว้ เป็นการรักษาคคุณค่าของใบลานไม่ให้เสื่อมสลายไป และเพื่อคนรุ่นหลังได้เรียนรู้ความเป็นมาของบรรพบุรุษตั้งแต่อดีต อีกทั้งเป็นการสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวให้เห็นว่าเอกสารมีลักษณะโบราณ ควรค่าแก่การศึกษา

ส่วนฉบับอินตา กวีวงศ์ นำเสนอวรรณกรรมในรูปแบบการตีพิมพ์เป็นหนังสือเพื่อง่ายต่อการศึกษาและการเก็บรักษา ซึ่งในด้านการใช้วัสดุในการตีพิมพ์นี้ขึ้นอยู่กับกระบวนการผลิตเพื่อเผยแพร่วรรณกรรมคำสอนให้แก่ผู้อ่านด้วยวิธีที่แตกต่างกัน 2) เนื้อหา กลอนลำนำหาชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดีและฉบับอินตา กวีวงศ์ มาจากแหล่งที่มาเดียวกัน คือ เวสสันดรชาดก จากมหานิบาตชาดก และมีเนื้อหาตามลักษณะของมหานาชาตีสำนวนอีสาน โดยมีการเพิ่มกัณฑ์จากต้นฉบับกลาง 13 กัณฑ์ เป็น 18 กัณฑ์ ได้แก่ กัณฑ์สังกาศ กัณฑ์มอลย์หมื่น กัณฑ์มอลย์แสน และกัณฑ์ฉลอง ซึ่งฉบับ ส.ธรรมภักดีแปลมาจากต้นฉบับเดิมที่เป็นภาษาบาลีเป็นหลัก จึงแตกต่างกับฉบับอินตา กวีวงศ์ ที่แต่งขึ้นภายหลังและเพิ่มเติมรายละเอียดจากอีกฉบับ และมีลักษณะการเขียนใกล้เคียงกับสมัยปัจจุบัน 3) การใช้ภาษา กลอนลำนำหาชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดีและฉบับอินตา กวีวงศ์ แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของช่วงเวลาในการแต่ง โดยฉบับ ส.ธรรมภักดีจะใช้สำนวนเก่าหรือสำนวนเดิมที่แปลมาจากต้นฉบับ แต่ฉบับอินตา กวีวงศ์ ผู้แต่งจะมีลีลาการใช้ภาษาที่สร้างความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนและความแตกต่างจากอีกฉบับ ด้วยการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เข้ากับยุคสมัย ซึ่งลักษณะเด่นในด้านเนื้อหาและการใช้ภาษา สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของวรรณกรรมในลักษณะของการสร้างสรรค์ของผู้แต่งควบคู่กับยุคสมัย ทั้งการคงสำนวนเดิม ปรับแต่งเพิ่มรายละเอียด สร้างสำนวนใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับ Tuvicharanon (2012: 284 – 288) ศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่องเวสสันดรชาดก ฉบับวัดอัมพวา จังหวัดชัยภูมิ พบว่า กวีใช้กลวิธีปรับเปลี่ยนเนื้อหา 3 วิธี ได้แก่ การเพิ่ม การขยาย และการตัด โดยการเพิ่มเป็นกลวิธีที่กวีใช้มากที่สุด

สรุปได้ว่าลักษณะเด่นในกลอนลำนำหาชาติ ฉบับ ส.ธรรมภักดีและฉบับอินตา กวีวงศ์ มีความเหมือนกันในด้านของเนื้อหาที่มีแหล่งที่มาเดียวกัน แต่แตกต่างกันที่รายละเอียด รวมทั้งวัสดุที่ใช้ในการตีพิมพ์ และการใช้ภาษาที่สะท้อนให้เห็นความทันสมัยและความสามารถของผู้แต่งในการสร้างสรรค์วรรณกรรม พุทธศาสนาให้มีความน่าสนใจและสามารถเผยแพร่ให้แก่คนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาและเปรียบเทียบมหาเวสสันดรชาดกภาคอีสานที่อยู่ในช่วงเวลาการประพันธ์ใกล้เคียงกัน
2. ควรศึกษาและเปรียบเทียบมหาเวสสันดรชาดกภาคอีสานในประเด็นอื่น ๆ เช่น การแปรรูปวรรณกรรม โวหารในการประพันธ์
3. ควรศึกษาและเปรียบเทียบมหาเวสสันดรชาดกภาคต่าง ๆ ที่เป็นฉบับในภาคเดียวกัน เช่น ภาคเหนือกับภาคเหนือ ภาคใต้กับภาคใต้

References

- Kaweewong, I. (2005). *Lam Mahachat*. Khonkaen: Khangnana Witthaya. [in Thai]
- Punnotok, T. (1979). *Wannakam E-san*. Bangkok: Odeon Store. [in Thai]
- Thammawat, J. (2013). *Poompanya E-san*. Ubon Ratchathani: Siritham Offset. [in Thai]
- Thamphakdee, S. (1961). *Lam Mahachat*. Bangkok: Luk Sor.Thamphakdee. [in Thai]
- Tuvicharanon, P. (2012). *A study of the Northeastern Vassantarajataka, Wat Amphha in Chaiyaphum Province Version*. (Thesis). Nakhonpathom: Silpakorn University. [in Thai]
- Yupho, T. (1981). *Tamnan Thet Mahachat*. Bangkok: The Secretariat of the Prime Minister. [in Thai]

Author

Miss Warangkana Sensom

Thai Language Program, Faculty of Education, Maharakham University

Master of Thai Language Program, Faculty of Humanities,

Kasetsart University

50 Ngam Wong Wan Rd., Ladyaow Sub-district, Chatuchak District,

Bangkok 10900

Tel: 099-5038322 E-mail: little-wa@hotmail.com